

HOE CORONA 75 JAAR BEVRIJDING NAAR DE KROON STEEKT

Herdenken en vieren: 4 en 5 mei in coronatijd

Door corona vinden de publieke rituelen rondom de Nationale Dodenherdenking en Bevrijdingsdag dit jaar in aangepaste vorm plaats. En dat in een kroonjaar. Welke impact heeft deze crisis op de manier waarop wij deze dagen beleven?

4 mei 2020. Iets voor achten 's avonds. Tweehoog, ergens in een middelgrote stad in Nederland, schuift langzaam het gordijn van een slaapkamer opzij. Een klink gaat piepend naar beneden. De stroeve deur van het Frans balkon zwaait open. De straat beneden is verlaten. Hier en daar staat een raam open. De burens van iets verderop hangen keuvelend op een bankje. Verder is het doodstil. De trompettist schraapt nog een keer haar keel en haalt diep adem. Vooralsnog een fictief scenario. Maar als het aan het Comité 4 en 5 mei ligt, nemen Nederlanders op 4 mei aanstaande massaal de trompet ter hand om de taptoe te luiden. Of zingen de minder begenadigden onder ons het Wilhelmus. Het coronavirus heeft ook 4 mei en 5 mei volledig in zijn grip. Volgens Paul Knevel, universitair

docent Nieuwe Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam hebben de maatregelen tegen corona ingrijpende gevolgen voor de door ons omarmde rituelen, zoals de herdenking op de Dam en de Bevrijdingsfestivals.

Draagvlak

Uit onderzoek van het Comité 4 en 5 mei blijkt dat het draagvlak onder de Nederlandse bevolking voor de herdenking op 4 mei en de viering van de bevrijding op 5 mei nog altijd groot is. Bertine Mitima-Verloop, psycholoog en onderzoeker bij ARQ Kenniscentrum Oorlog, Vervolging en Geweld, snapt wel waarom. "Rituelen geven een gevoel van steun en verbondenheid. Herdenkingsrituelen zijn symbolische handelingen, die door hun herkenbaarheid veel kracht hebben. Ze zijn door de jaren heen in ons geheugen gegrift." Rituelen zorgen dus voor een gevoel van saamhorigheid. En dat is belangrijk. Dat geldt ook voor de plaats waar we onze rituelen uitvoeren. Tijdens de Nationale Dodenherdenking komen mensen graag samen bij een monument,

begraafplaats of andere historische locatie. Het geeft aan dat het een speciale plek is. We vinden het fijn om te kunnen kijken naar die eenzame klokkenluider op de Waalsdorpervlakte of naar die ooggetuige op de Dam. Dat geeft betekenis aan het herdenken.

Ook de aantallen mensen die op 4 en 5 mei bij elkaar komen, zijn voor ons belangrijk. Op Bevrijdingsdag zoeken we bijvoorbeeld massaal een markt of festival op. Volgens Mitima-Verloop kijken we op dit soort dagen graag naar de emoties van anderen. "We horen de woorden van verschillende generaties met verschillende achtergronden. We zien dat dit voor veel mensen belangrijk is, en dat dit aan kinderen wordt doorgegeven. Dat spreekt aan."

Het corona-effect

Vanwege het coronavirus blijven we dit jaar echter thuis en zullen we zelf creatief moeten worden. Het is maar de vraag hoeveel Nederlanders dat lukt. Mitima-Verloop wil dit wel nuanceren. "Vergeet niet dat in 2019 de meerderheid van de mensen de Nationale Herdenking via radio, televisie of online volgde. Een kleine minderheid bezocht een lokale herdenking. Het is dus goed om ons te realiseren dat de meeste

Sampio
Martine Jansen

mensen op dezelfde plek zullen herdenken als andere jaren.”

Maar ook al beleven we, net als voorgaande jaren, 4 en 5 mei gewoon vanuit onze huiskamer, we zien dit jaar geen veteranen op straat of hossende mensenmassa's op een Bevrijdingsfestival. Beleven we die momenten dan nog wel hetzelfde? “Het beeld zal er wel anders uitzien”, geeft ook Mitima-Verloop toe. “De Koning op een lege Dam. De ervaring voor de kijker zal anders zijn. Maar het halfstok hangen van de vlag of het spelen van de taptoe kunnen we wel. Of neem de oproep om op 5 mei het lied *We'll Meet Again* mee te zingen

voor de televisie. Wanneer mensen hier gehoor aan geven, zal dit, op straatniveau, ook zorgen voor een gevoel van verbondenheid.”

De toekomst van 4 en 5 mei

Nu we met alternatieven moeten komen voor onze 4 en 5 mei-rituelen, blijft een aantal van deze alternatieven misschien wel hangen. Digitale vormen van herdenken en vieren die nu ontstaan, zijn mogelijk de rituelen van de

toekomst.

Maar volgens Mitima-Verloop zal het niet zo'n vaart lopen. “Er zullen dit jaar veel aanpassingen zijn, maar ik denk dat de kern van de rituelen rond 4 en 5 mei niet verandert. Juist in een tijd van zorgen en onzekerheid is er behoefte aan houvast en vertrouwdheid. Dat is wat de traditionele rituelen ons geven. Daarom worden die het meest gewaardeerd. Ook door jongeren. Wel verwacht ik meer online-uitzendingen of digitaal materiaal. Maar ik zie dat als een verrijking en niet als een vervanging van onze herdenkingscultuur.”

Nationaal Monument op de Dam in Amsterdam foto Nationaal Archief

8 MEI 2020 - VICTORY IN EUROPE DAY – DRIE DAGEN FEEST

Herdenken en corona. Hoe doen de Britten het?

Ondanks corona vinden we in heel Europa manieren om de 75e verjaardag van de bevrijding te vieren. Er is een volk dat er met (gepaste) afstand bovenuit steekt: de Britten.

Om 11.00 uur is het overal twee minuten stil.

Dame Joan Collins opent vanaf haar balkon de nationale toast op alle helden van de Tweede Wereldoorlog.

De Red Arrows – het demonstratieteam van de Britse Royal Air Force – vliegen over Groot-Brittannië voor een speciale *flypast*.

Trompetters en bugelblazers in het hele land spelen de *Last Post*.

Koken met recepten uit de jaren veertig.

Huizen en woonkamers worden aangekleed met vlaggen en slingers in rood, wit en blauw.

Een Spotify-afspeellijst zorgt voor liedjes en bijbehorende danspasjes uit die tijd.

Winston Churchill spreekt de natie toe over de overwinning in 1945.

Artiesten spelen de hele dag liedjes uit de jaren dertig en veertig.

Koningin Elizabeth II spreekt het volk toe op precies hetzelfde tijdstip als haar vader dat deed, 75 jaar geleden.

Doelzakspelers spelen bij zonsopgang de traditionele *Reveille*: het sein om de troepen te wekken.

Sing-along! Na de toespraak van de koningin openen mensen ramen en deuren om mee te zingen met Dame Vera Lynns *We'll Meet Again*.

Een hoorspel neemt je terug naar de bevrijdingsfeesten en nasleep van de oorlog.

Verkleedpartij! Mensen dragen kleding uit de jaren veertig en houden *high-teas* op straat.

Een familie van veteranen

Ook in Canada herdenken ze ieder jaar de Tweede Wereldoorlog en de bevrijding van nazi-Duitsland. Cyril Hare (71) vertelt over de vele veteranen in zijn familie en hoe belangrijk herdenken voor hen is. Ook nu corona dat moeilijk maakt.

Er zijn maar weinig Nederlanders die kunnen zeggen dat hun vader, opa of overgrootvader heeft gestreden in een van de twee grote wereldoorlogen op het Europese continent. Maar vraag het de gemiddelde Canadees en hij zal je vertellen iemand in de familie te hebben die in de Eerste of Tweede Wereldoorlog meevocht in Europa. En niet als beroepsmilitair. Nee, als dienstplichtige of vrijwilliger. Cyril Hare is zo'n Canadees. Cyril Hare's familie kent achttien veteranen. Herdenken is voor hen een terugkerend ritueel, zowel op nationaal als lokaal niveau. "Ieder jaar leggen wij een krans bij het oorlogsmonument hier in Mississauga. Ook is er een parade. In Canada doen we dat op 11 november, het einde van de Eerste Wereldoorlog. Dan herdenken we alle oorlogen waar Canadezen bij betrokken zijn geweest. Maar ook in mei is er aandacht voor de bevrijding. De Canadese televisie zendt dan spotjes uit over bijvoorbeeld de bevrijding van Nederland."

Terug in de tijd

Het is 1940 als Cyril Hare's ooms, Alan en Cyril, zich melden als vrijwilliger om te gaan vechten in de oorlog tegen nazi-Duitsland. Zoals veel Canadese jongens in die tijd. Het is haast vanzelfsprekend. Je gaat omdat je vader in de Eerste

Wereldoorlog ook ging. Je gaat omdat het het juiste is om te doen. Cyril ligt er bij zijn aanmelding zelfs een jaartje op zijn leeftijd bij. John, de jongste van de drie broers, raakt pas in 1943 bij de oorlog betrokken. Hij komt terecht op het oorlogsfregat 'Chebogue'. Het fregat wordt bij Londonderry getorpedeerd door de Duitsers. John overleeft de aanval en mag naar huis. Maar na een kort verlof meldt hij zich weer om zijn dienst verder te vervullen.

Alan en Cyril landen in juni 1944 op de stranden van Normandië. Daar, op Juno Beach, in de chaos van D-Day, vinden ze elkaar. Van een afstand weliswaar. Maar nabij genoeg om elkaar nog even toe te zwaaien. Alan blijft achter op de stranden van Normandië om reparaties uit te voeren. Cyril trekt met zijn peloton verder Frankrijk in, door naar Duitsland. Het zal de laatste keer zijn dat de twee broers elkaar zien.

Cyril sneuvelt op 5 maart 1945 tijdens zware gevechten in Duitsland. 22 jaar oud. Hij ligt begraven op de Canadian War Cemetery in Groesbeek. John en Alan keren in

1945 als bevrijders huiswaarts. Naar een wereld waar niets lijkt te zijn veranderd.

Herdenken

Ook in Canada hadden ze natuurlijk de effecten van de Tweede Wereldoorlog gevoeld. Maar dat was niets vergeleken bij hoe het er in Europa aan toe was gegaan. En daar moesten de jongens die terugkwamen mee leren omgaan. Volgens Cyril Hare is dat een van de redenen waarom zijn vader, John, altijd aandacht heeft gehad voor het welzijn van oorlogsveteranen en zijn eigen familiegeschiedenis.

Cyril Hare's vader is nog regelmatig teruggegaan naar Europa en naar Nederland, om de voor hem en zijn broers zo belangrijke plekken nog eens te bezoeken. Ook rond 4 en 5 mei. Cyril Hare is een aantal keer met hem meegegaan. "Samen met mijn broers en zussen. Ik vind het iedere keer weer indrukwekkend om te zien hoeveel mensen er nog op de been komen om de bevrijders te eren."

John Hare overleed op 12 december 2018. De laatste veteraan in de familie. Maar het herdenken stopt hier niet. "Vorig jaar mei ben ik samen met mijn broers langs alle herdenkingsplekken in Europa gereisd. En mijn zoon, Jeff Cyril Hare, heeft op zijn beurt weer het graf van zijn oudoom Cyril in Groesbeek bezocht. In de tijd van Covid-19 is alles natuurlijk anders. En we moeten nog zien hoelang dit allemaal duurt. Maar herdenken doen we toch."